

КОНДИКАТА НА ПЛОВДИВСКАТА МИТРОПОЛИЯ (1781–1845), ЦЕНЕН ИСТОРИЧЕКИ ИЗВОР В ЦЕНТРАЛНИЯ ДЪРЖАВЕН АРХИВ

Симеона Найденова, гл. експерт, ЦДА

Научните изследвания за историята на възрожденския Пловдив (XVIII–XIX в.) се основават предимно на български документални свидетелства, свързани със стопанския и демографски просперитет на града и българската общност, както и с националноосвободителното ни движение във всичките му проявления: борбата за независима българска църква, просветното движение, усилията за политическо освобождение с цел възстановяване на българската държавност. Оцелелите и достигнали до нас архивни документи, фондове и колекции се съхраняват съответно в Българския исторически архив (БИА) – НБКМ, Централния държавен архив (ЦДА), регионалните държавни архиви, Научния архив – БАН и други институти на колективната ни историческа памет.

Архивистите в своята ежедневна работа понякога попадат на изключително ценни ръкописи и документи, които все още не са известни или по някакви причини са позабравени от изследователите. Подобни находки с право се считат за *архивна евристика*, а имената на откривателите им се помнят във времето. В тази връзка ще представя едно *истинско съкровище*¹ – Кондиката на Пловдивската митрополия (1781–1845), която се намира в личния архивен фонд на патриарх Кирил: *Ф. 1318К*, съхраняван в ЦДА.

Кодексите или кондиките², както нашият народ ги нарича, съставяни от митрополиите, църквите и манастирите, са сборници от решения на църковните власти, но не само по чисто църковните работи, но и за цялостния живот на клира и миряните.

Относно кондиката на Пловдивската митрополия, която съдържа записи за периода 1781–1845 г., съобщава за първи път църковния историк акад. Иван Снегаров³, който я публикува, макар и частично, през 1946 г. Ръкописът е много добре запазен и е с размери 22 на 31 см. Кондиката е подвързана във фина, гладка и лъскава естествена кожа. Листовите, които са 300 на брой, са от хартия, като са промазани и гладки. Текстът е на гръцки език и е разположен в редове. Съдържа 300 страници, изписани с черно неизтриващо се мастило.

Записите в кондиката не са правени в строг хронологичен ред⁴, но тя започва с официални документи, номерирани по старата пагинация. Самите документи са от времето на пловдивските митрополити Кирил (1780–1808), Йоаникий (1809 – отстранен през 1818 г.), Паисий (1818–1821) и Никифор (1824–1850), като са заверени съответно с техните подписи.

Повечето от посочените документи се отнасят до частни правни отношения на християните в Пловдив и митрополията. За изследователите предизвикват интерес и сведенията, макар и оскъдни, относно нейния статут, устройство и управление, както и за прилаганото тогава църковно право при решаване на спорове между миряните в рамките на местното самоуправление и нейните компетенции, и др.

Както отбелязахме, понастоящем въпросната кондика се съхранява в ЦДА, в личния архивен фонд на Патриарх Кирил (1901–1971), висш йерей на Българската православна църква (БПЦ). Той е висш йерей на Българската православна църква, доктор по богословие (1927), историк, доктор хонорис кауза на Софийската, Московската и Петербургската духовни академии, Пловдивски митрополит (1938–1953), академик (1970), Български патриарх (от 1953 г. до кончината му през 1971 г.).

Неговите научни интереси са в областта на българската културно-национална и църковна история, включително борбата на българския народ за независимост и национално обособяване. За целта той системно издирва, проучва и публикува исторически извори, които се съхраняват български и чуждестранни архивохранилища. Архивни документи и ръкописи Негово Светейшество ползва и от много митрополии, манастири, архиерейски наместничества и храмове.

Прави впечатление, че историческите трудове на Патриарх Кирил, които са значителни по обем и съдържание, се основават на респектиращ документален изворов материал, поради което те имат конкретен принос за историята на българските църковно-национални борби. Тук е

мястото да отбележа, че и разглежданата кондика не е попаднала случайно в личния архивен фонд на Патриарх Кирил, а във връзка с неговите научни изследвания.

В подкрепа на това предположение, ще цитирам докладната записка от 2 авг. 1971 г. на Тодор Добриянов, *Зав. отдел Архивно – документационен при МВнР*, който уточнява, че архивните материали на Патриарх Кирил се делят на няколко групи, като първата група включва: *Оригинални стари архивни материали от Българската екзархия, Св. Синод, манастири, църкви, еснафски сдружения, на Старозагорския митрополит Методи Кусевич, на Пловдивската митрополия, КОНДИКИ, ръкописни книги и др.*

Известно е, че Св. Синод на заседание на 15 юли 1972 г. взема решение (вж. Протокол № 27), да предаде част от архивното наследство на Патриарх Кирил на държавно съхранение. А с писмо № 4856 от 23 юли 1972, подписано от Патриарх Максим, като председател на Св. Синод, се уведомява ръководството на Централния държавен исторически архив (понастоящем ЦДА), за въпросното решение.

Следва процедура по предаването и приемането на архивното наследство на Патриарх Кирил. Както е записано в Протокол от 13 февр. 1973 г., Мария Костова Класанова в качеството си на завеждащ архивохранилище при ЦДИА приема от протодякон доктор Васил Велянов, началник кабинета на Българския патриарх Кирил, определената част от неговия фонд за държавно съхранение.

Именно тази част е регистрирана на 16. февр. 1973 г. в Централния държавен исторически архив, като фонд на Българския патриарх Кирил – *Ф. 1318К*. През 1977 г. същият е обработен и в резултат е съставен инв. опис № 1 на фонда. Той включва заглавията на 6098 а. е. (1812–1974) и съответно 45 л. м.

Обект на описание в посочения опис са: архив на Пловдивска митрополия (1951–1953), кондики на Сливенска (1840–1945) и на Самоковска (1853–1880) митрополии.

Кондиката на Пловдивската митрополия не е регистрирана, както и от кондиката на църквата „Св. Неделя“ в Пловдив⁵, тефтери за приходи и разходи на Пловдивския храм „Св. Неделя“⁶, приходни книги на длъжници, еснафи, църкви, манастири, общинска болница и училища в Пловдив 1840–1869 и 1872–1879 г.⁷, протоколна книга от заседанията на ръководството, на Пловдивската гръцка община от 1 септ. 1905 до март 1906 г.⁸, Кондика на църквата „Св. Параскева“ в Пловдив със списък на дарителите⁹ и др.

Посочените архивни документи и кондики са отделени със съответни забележки: *за работа от външни сътрудници – гръцки и турски сътрудници; за довършване с външни сътрудници*, и със сигнатура *Ф. ПК, оп. 2*.

В продължение на повече от 40 години тези уникални документални свидетелства са оставени архивохранилището, без никой да подозира, какво *съкровище* всъщност е забравено там.

Благодарение усилията на отдел *Обработка на архивните фондове*, Централен държавен архив, от 2014 г. да се обработят възможно повече необработени постъпления към регистрирани вече фондове, много подобни ръкописи и документи вече са достъпни за изследователите.

Като теолог на мен бе възложено, а като архивист имах щастието, да се докосна първа, след четири десетилетия забрава, този уникален ръкопис. По този повод имам приятното задължение, от името на ДА „Архиви“ да изкажа благодарност за неценима помощ на проф. дин Надя Данова, която разчете и преведе текста от гръцки, за да бъдат коректно съставени заглавията и анотациите на архивните единици.

В резултат от извършената в началото на 2015 г. научно-техническа обработка на останалите необработени през 1977 г. документи е съставен, както отбелязахме, инвентарен опис № 2, включващ 90 а. е. , 1,08 л. м. (1781–1970). Документите са оригинални и са запазени досега в добро физическо състояние.

На 12 юни 2015 г. посоченият инв. оп. 2, *на Ф. 1318К* бе представен на Експертно-проверочната комисия (ЕПК), за да бъде утвърден и регистриран. В съответствие с политиката на ДА „Архиви“, оригиналите на особено ценни и уникални документи за българската история да бъдат надеждно съхранени, предстои кондиката на Пловдивската митрополия да бъде сканирана, изготвени дигиталните обекти и въведена в ИСДА, за да бъде онлайн достъпна за изследователите.

В заключение бих искала да отбележа, че Кондиката на Пловдивската митрополия¹⁰, е уникално документално свидетелство, съизмеримо по ценност с архивни документи, сред които: *Бератът на Султан Абдул Хамид II за назначаване на Екзарх Йосиф I, 24 май 1877 г.*¹¹; *Конституцията на Княжество България, приета на 16 апр. 1879 г.*¹²; *Протоколът за откриване на Първото Велико народно събрание, свикано за избор на първия български княз в Търново, 17 апр. 1879 г.*¹³; *Указ № 1 на княз Александър I за назначаване на първото българско правителство, 5/17 юли 1879 г.*¹⁴; *Дефтер (регистър) на съдебните решения на съда в казата Рупчос за периода 1314–1319 г. по Хиджра (1898–1902 г.)*¹⁵; *Манифе-*

стът за обявяване независимостта на България, 1908 г.¹⁶; Българо-турският протокол за признаване на независимостта на България от Османската империя, 6 апр. 1909 г.¹⁷; Албумите – Първите олимпийски игри в Атина, 1896 г.¹⁸; Изгледи от стара и нова София, 1907 г.¹⁹; Първото международно изложение в Пловдив, 1892 г.²⁰; Българският павилион на Международното изложение в Лиеж, 1905 г.²¹; Българският павилион на Международното изложение в Милано, 1906 г.²² и др.

Бележки

¹ *Генчев, Н.* Възрожденският Пловдив, 1981 г. Пловдив. Издателство „Хр. Г. Данов“.

² Кондика – гр. „кратък“, книга в община, при църковно настоятелство, в еснафска организация, с важни летописни бележки или за вписвания на дарения при църкви.

³ *Снегаров, Ив.* Гръцки кодекс на Пловдивската митрополия. – В: Сборник на БАН. С., 1946, кн. ХLI, с. 2.

⁴ Цит. съч., с. 4.

⁵ ЦДА, ф. 1318К, оп. 2, а. е. 22.

⁶ Пак там, а. е. 24, 25, 26, 27, 28, 29.

⁷ Пак там, а. е. 50.

⁸ Пак там, а. е. 45.

⁹ Пак там, а. е. 30.

¹⁰ Пак там, а. е. 20.

¹¹ Пак там, ф. 989К, оп. 1, а. е. 2.

¹² Пак там, ф. 173К, оп. 6, а. е. 3116.

¹³ Пак там, а. е. 3121, л. 1.

¹⁴ Пак там, ф. 176К, оп. 18, а. е. 2322, л. 15.

¹⁵ Пак там, ф. 822К, оп. 1, а. е. 75.

¹⁶ Пак там, ф. 3К, оп. 7, а. е. 314.

¹⁷ Пак там, ф. 284К, оп. 2, а. е. 132.

¹⁸ Пак там, ф. 3К, оп. 7, а. е. 422.

¹⁹ Пак там, а. е. 328.

²⁰ Пак там, а. е. 327.

²¹ Пак там, а. е. 508.

²² Пак там, а. е. 505.